

PROSTOR

22 [2014]

2 [48]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT / OFFPRINT

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY
OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
22 [2014] 2 [48]
159-368
7-12 [2014]

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

252-267 DRAGAN DAMJANOVIĆ

NEOGOTIČKA ARHITEKTURA U OPUSU
JOSIPA VANCAŠA

RADOVI U ITALIJI, HRVATSKOJ I SLOVENIJI

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 72.035.3 J. VANCAS (45, 497.4,
497.5)"18/19"

NEO-GOTHIC ARCHITECTURE
IN JOSIP VANCAS'S WORK
PROJECTS IN ITALY, CROATIA AND SLOVENIA

SUBJECT REVIEW
UDC 72.035.3 J. VANCAS (45, 497.4,
497.5)"18/19"

Af

SL. 1. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA U PREČNI, PERSPEKTIVNI POGLED, 1907.
FIG. 1. J. VANCAS: PARISH CHURCH IN PREČNA, PERSPECTIVE, 1907

DRAGAN DAMJANOVIĆ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI
HR – 10000 ZAGREB, I. LUČICA 3
dragan.damjanovic@gmail.com

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 72.035.3 J. VANCAS (45, 497.4, 497.5)“18/19”

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

HUMANISTIČKE ZNANOSTI / POVIJEST UMJETNOSTI

6.05.01. – POVIJEST I TEORIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI, ARHITEKTURE,
URBANIZMA I VIZUALNIH KOMUNIKACIJA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 1. 9. 2014. / 8. 12. 2014.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ART HISTORY
HR – 10000 ZAGREB, I. LUČICA 3
dragan.damjanovic@gmail.com

SUBJECT REVIEW

UDC 72.035.3 J. VANCAS (45, 497.4, 497.5)“18/19”

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

HUMANITIES / ART HISTORY

6.05.01. – HISTORY AND THEORY OF FINE ARTS, ARCHITECTURE,
URBAN PLANNING AND VISUAL COMMUNICATION

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 1. 9. 2014. / 8. 12. 2014.

NEOGOTIČKA ARHITEKTURA U OPUSU JOSIPA VANCAŠA RAĐOVI U ITALIJI, HRVATSKOJ I SLOVENIJI

NEO-GOTHIC ARCHITECTURE IN JOSIP VANCAS'S WORK PROJECTS IN ITALY, CROATIA AND SLOVENIA

HISTORICIZAM
NEOGOTIKA
RESTAURIRANJE SPOMENIKA
VANCAŠ, JOSIP

HISTORICISM
NEO-GOTHIC STYLE
MONUMENT RESTORATION
VANCAŠ, JOSIP

U članku se govori o neogotičkim arhitektonskim projektima Josipa Vancasa izrađenim za Hrvatsku, Italiju i Sloveniju. Među važna ostvarenja toga dijela njegova opusa ubrajaju se: projekt za glavno pročelje crkve u Buji u Italiji, kapela u Dragotinu te župne crkve u Krapini, Desiniću, Oštarijama, Bledu, Prečni i Mirnoj Peći (dijelom je riječ o restauracijama, a dijelom o novogradnjama).

This article deals with the Neo-gothic architectural projects of Josip Vancas in Croatia, Italy and Slovenia. Among the notable achievements of this segment of his entire production are: design for the church front in Buia, Italy, the chapel in Dragotin, and the parish churches in Krapina, Desinić, Oštarije, Bled, Prečna and Mirna Peč (partly restorations and partly new structures).

UVOD

INTRODUCTION

Neogotički opus Josipa Vančaša ističe se veličinom i kvalitetom građevina pa ga se zato nije moglo obraditi na cjelovit način u sklopu jednoga članka. Nakon građevina koje je projektirao u ovome stilu u Bosni i Hercegovini, o kojima je bilo više riječi u prethodnome tekstu¹, u ovome će se obraditi neogotički dio njegova arhitektonskog opusa u Italiji, Hrvatskoj i današnjoj Sloveniji. Riječ je o radovima nastalim uglavnom krajem 19. i početkom 20. stoljeća te vrsnim primjerima visokoga i kasnoga historicizma u sakralnoj arhitekturi.²

PROJEKT ZA CRKVU SVETOG STJEPANA, BUIA, ITALIJA

DESIGN FOR ST STEPHEN'S CHURCH FRONT, BUIA, ITALY

Prije nego što bude više riječi o Vančaševim neogotičkim radovima u Hrvatskoj i Sloveniji potrebno je kratko se upoznati s djelom koje prethodi većini njegovih realizacija u ovim dvjema zemljama, a ističe se svojom reprezentativnošću i navješćuje tendencije koje će obilježiti njegovu sakralnu arhitekturu na prijelazu 19. u 20. stoljeće. U doba dok je u Bosni radio na izvedbi cijeloga niza javnih, sakralnih i stambenih građevina, Vančaš se odlučio okušati i u realizaciji projekta u mjestu koje tada nije bilo u sastavu Austro-Ugarske – u Buiji kod Udina u Italiji. Za tamošnju neogotičku trobrodnu crkvu svetog Stjepana

(građenu između 1889. i 1898.)³ projektirao je 1893. godine monumentalno dvoranjnsko glavno pročelje (Sl. 2.).⁴ Pročelje je trebalo biti izvedeno umjesto već sagrađenoga, podignutog iste 1893., prema projektu arhitekta Rodolfa Barnabe⁵, ali koje nije zadovoljavalo župljane.

Do Buije Vančaš dolazi posredovanjem jednoga graditelja iz toga mjesta koji je bio zaposlen u Sarajevu, no čije ime izvori, nažalost, ne spominju. Isprva je projekt bio prihvaćen⁶, no naposljetku ipak nije došlo do njegove izvedbe, vjerojatno stoga što bi iziskivao prevelika sredstva. Da je izveden, radilo bi se, uz sarajevsku katedralu, o najvažnijem neogotičkom ostvarenju ovoga arhitekta. Tornjevi visine 50,3 metara, kao i cijelo glavno pročelje, trebali su biti izvedeni od kamena. Kako bi se zaklonio pogled na mnogo niži brod crkve, između tornjeva Vančaš je projektirao podizanje reprezentativne galerije.⁷ Cijelo pročelje zamišljeno je izrazito reprezentativno i pokazuje odmicanje od rane gotike kao glavnoga stilskog uzora tijekom 1880-ih, prema visokoj, a poslije i kasnoj gotici, koja će dominirati u njegovim neogotičkim ostvarenjima od 1890-ih godina.⁸

POVEZIVANJE SA STROSSMAYEROM I POČETCI VANČAŠEVA RADA U HRVATSKOJ

LINKS WITH STROSSMAYER AND THE BEGINNINGS OF VANČAŠ'S WORK IN CROATIA

Mnogo će više uspjeha negoli u Italiji Vančaš imati u realizaciji projekata u Hrvatskoj. Iako se nakon školovanja nije vratio u Zagreb gdje mu je živio ostatak obitelji, nego se odmah preselio u Sarajevo gdje će živjeti sve do kraja Prvoga svjetskog rata, hrvatski će tisak s ponosom pratiti karijeru Josipa Vančaša, kojega se zbog njegova podrijetla stalno smatralo hrvatskim arhitektom. Isticala se kvaliteta njegovih sarajevskih realizacija – palače

¹ DAMJANOVIĆ, 2014.

² Radi informacije donosi se kronološkim redom ponovno popis najvažnijih tekstova u kojima se govori o Josipu Vančašu: PILAR, 1930: 80-81; MAKANEĆ, 1932: 2-4; HORVAT, 1933: 193-195; KRZOVIC, 1987.; BOŽIĆ, 1988: 379-390; BOŽIĆ, 1989.; KURTO, 1998: 369-385 (iscrpan popis radova s bibliografijom); DONIA, 2006: 92-94; BOŽIĆ, 2006.; JURIC, 2007: 516-523; DAMJANOVIĆ, 2011: 26-31.

³ Crkva je podignuta prema projektu don Angela Noaccoa. [BERGAMINI, 1999: 61]

⁴ VANČAŠ, 1896: 585; KRZOVIC, 1987: 32; BOŽIĆ, 1989: 48

⁵ BERGAMINI, 1999: 61

⁶ VANČAŠ, 1896: 585

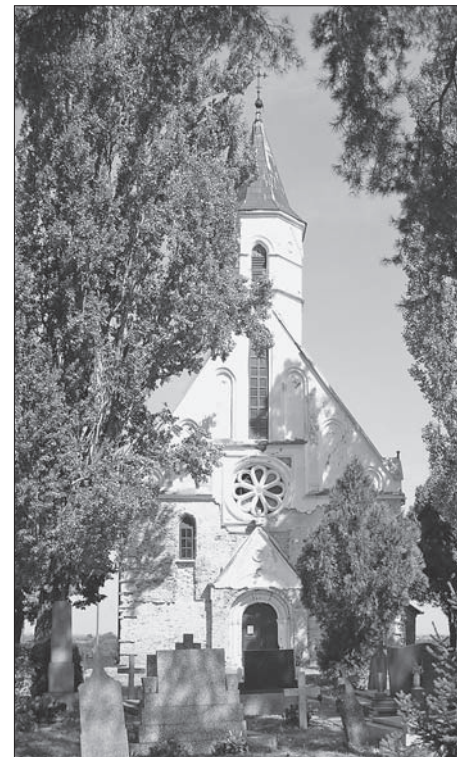
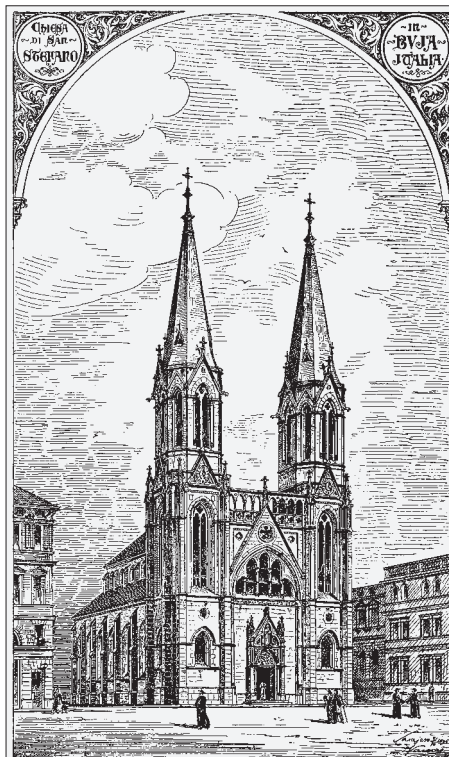
⁷ Podsjećaju pomalo na galerije koje je na vrhove pročelja svojih crkava postavljao francuski arhitekt Jean-Baptiste Lassus (Saint-Jean de Belleville, Pariz; projekt za crkvu Notre Dame de la Treille u Lilleu). [LENIAUD, 1980: Fig. 15.2, 236]

⁸ Vančaš je projekt čak tri puta objavio: VANČAŠ, 1896: 585; *** 1898: 13-14; *** 1905.b: 1100.

Zemaljske vlade⁹, katedrale¹⁰, a projekti su mu učestalo izlagani među radovima hrvatskih arhitekata, primjerice, u Zagrebu na Međunarodnoj izložbi umjetnosti 1891. godine¹¹ i na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896.¹² Vancas je, dakle, bio konstantno prisutan na domaćoj arhitektonskoj sceni, bio je i član Društva inženjera i arhitekata u Zagrebu¹³, no sve do druge polovice 1890-ih vrlo je malo građevina realizirao u Hrvatskoj.

Ključnu ulogu u počecima Vancaseva djelovanja u Hrvatskoj isprva će imati đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, koji je situaciju u Bosni dobro poznao jer mu je bilo izuzetno stalo do te zemlje, budući da je bio, bar titularno, i bosanski biskup.¹⁴ S Vancasem počinje surađivati zbog prekida veza s Hermanom Bolléom. Bolléa je, naime, sve do sredine 1880-ih Strossmayer doživljao kao arhitekta pomoću kojega će kvalitativno preobraziti arhitekturu svoje biskupije. Povjerio mu je stoga izradu projekata najvećih crkava koje su se tada podizale u njegovoj dijecezi: u Erdviku i Franjindolu kod Zemuna.¹⁵ Očekivao je od njega da nastavi raditi na preostalim potrebnim projektima za opremanje đakovačke katedrale i na njezinim popravcima, ali za to Bollé, čini se zbog prezaposlenosti, nije imao ni interesa ni vremena. Kada je odlučio 1888. godine popraviti srednjovjekovne zidne biskupskog sklopa i krov nove đakovačke katedrale, Strossmayer povjerava taj posao Vancasu, a s Bolléom gotovo u cijelosti prekida odnose.¹⁶

Sudjelujući godinu dana kasnije u posveti sarajevske katedrale, Strossmayer je dobio priliku dobro se upoznati s ovom građevinom koju je proglasio za „najljepše i najuzoritije arhitektonsko djelo u Sarajevu”. Istaknuo je da nisu u pravu kritičari koji smatraju da zbog jednostavnosti pročelja sarajevska katedrala podsjeća na protestantsku bogomolju, a jedino je smatrao da je unutrašnjost prebogato oslikana.¹⁷ Uvjerivši se time u Vancasev talent, vrlo ga brzo pretvara u neku vrstu glav-

nog arhitekta svoje dijeceze. Prepusta mu rad na zgradi sjemeništa u Đakovu (nerealiziran)¹⁸, dječakog sjemeništa u osječkoj Tvrđi, zgradi Kotarske uprave u Đakovu te restauriranje, odnosno izgradnju i opremanje, cijelog niza sakralnih građevina u svojoj biskupiji, većina kojih je izvedena u neogotičkom stilu.¹⁹

Nesumnjivo zahvaljujući nastojanjima biskupa Strossmayera, gotovo odmah nakon posvete sarajevske katedrale, u jesen 1889. godine, Vancas je angažiran na izradi projekta za novu neogotičku župnu crkvu svetih Petra i Pavla u Osijeku. Projekt, kojeg bi realizacija prema osječkom tisku stajala 300.000 forinta²⁰, nije se dosad, nažalost, mogao pronaći. Nije naposljetku realiziran, već se osječki Crkveni građevni odbor odlučio 1893. godine na raspisivanje međunarodnog natječaja na kojem je pobijedio projekt Franza Langenberga iz Bonna. I Vancas se javio na natječaj, ali izvori nam ne otkrivaju je li predao svoj već postojeći projekt ili je izradio novi.²¹ I nakon što nije uspio pobijediti na natječaju, planiralo ga se 1895. godine angažirati (vjerojatno ponovno na Strossmayerovu inicijativu) u izvedbi same crkve²², no na kraju je taj posao prepusten Becaninu Richardu Jordanu.²³

Daleko više sreće Vancas je imao s manjim radovima za Strossmayerovu biskupiju. Prvi neogotički rad koji je izveo za Strossmayera zapravo je već spomenuto restauriranje ostataka srednjovjekovnih zidina biskupskoga

SL. 2. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA, BUIA, ITALIJA, GLAVNUO PROČELJE, PROJEKT, 1893.

FIG. 2. J. VANCAS: PARISH CHURCH FRONT, BUIA, ITALY, DESIGN, 1893

SL. 3. J. VANCAS: KAPELA U DRAGOTINU, OBNOVLJENA 1899.
FIG. 3. J. VANCAS: CHAPEL IN DRAGOTIN, RESTORED IN 1899

9 *** 1884: 2

10 *** 1889.c: 2

11 *** 1891: 3

12 *** 1896.a: 6, br. 42. IV.; CHVALA, 1896: 71-72; BOŽIĆ, 1989: 56-57; JURIC, 2007: 518

13 *** 1889.a: 16

14 Mnogi Glasnici biskupije Đakovačke i srijemske donose vijesti o situaciji katolika u toj pokrajini, npr.: M., 1889: 97-102; *** 1889.b: 120.

15 DAMJANOVIC, 2013: 70-71

16 VANCAS, 1930: 9; DAMJANOVIC, 2008: 174-188

17 DAD, dosje s oznakom spisi 14, Strossmayer razno, „Katedrala u Sarajevu”

18 BAGARIC, 2006: 707-731

19 IVANKOVIC, 1999: 190-191; BOŽIĆ, 2006: 44, 46

20 *** 1889.d: 2; S-r, 1891: 3

21 ČEPELIC, PAVIC, 1900-1904: 393

22 *** 1895.a: 2

23 *** 1895.b: 3; ŽIVAKOVIC-KERZE, JARM, 1995: 15, 25-26

SL. 4. J. VANCAS: KAPELA NA ĐAKOVAČKOM GROBLJU, 1900.
FIG. 4. J. VANCAS: CHAPEL ON ĐAKOVO CEMETERY, 1900

sklopa u Đakovu 1888. godine. Ujedno se radi i uopće o prvom, koliko je poznato, Vancasevu restauratorskom zahvatu. Na području Đakovačke biskupije sljedeći veći realizirani arhitektonski rad također je bilo restauriranje – kapele u Dragotinu nedaleko od Đakova, jednoga od središta hodočašća posvećenog Gospi u biskupiji. Crkva posvećena Uznesenju Blažene Djevice Marije pripada skupini sačuvanih gotičkih sakralnih objekata Slavonije (Sl. 3.). U 18. st., kao i uglavnom sve srednjovjekovne crkve toga područja, ona je barokizirana. Vancasevi zahvati izvedeni 1899. godine tipičan su primjer stilskoga neogotičkog restauriranja kraja 19. stoljeća – izbačeni su svi barokni elementi iz/s građevine i ona je dograđena u neogotičkom stilu. Radi se o prilično malenoj jednobrodnoj crkvi poligonalnog svetišta učvršćenog kontraforima i s osmostranim zvonikom koji se diže iznad pročelja. Ustrojstvo glavnog pročelja – s portalom iznad kojeg je rozeta i na vrhu visok zabat s nišama te siljastolučni prozor – podsjeća na rješenje glavnog pročelja katedrale u Sarajevu. Prije nekoliko godina urušio se svod crkve, upravo kada je počinjala obnova građevine.²⁴

Godinu dana nakon radova u Dragotinu 1900. Vancas gradi neogotičku kapelu na đakovač-

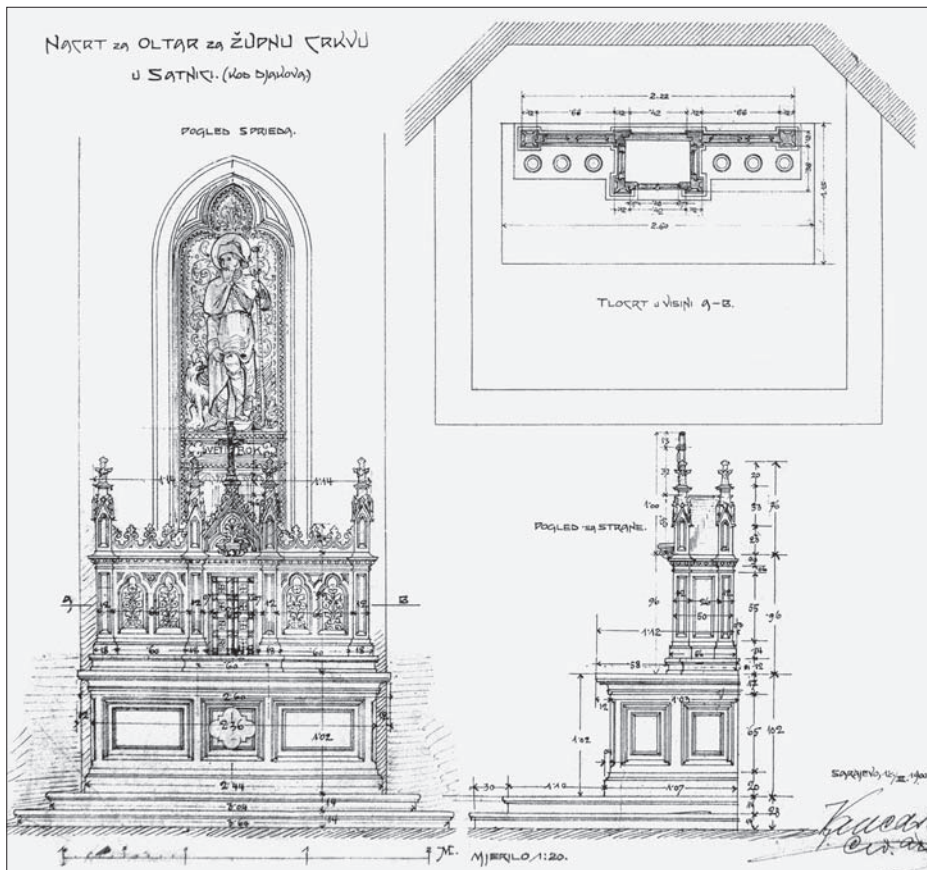
kom groblju, s reprezentativno raščlanjenim glavnim pročeljem s portalom i rozetom (Sl. 4.),²⁵ te projektira glavni oltar crkve u Satnici kod Đakova, iz 1900., koji će ostati nerealiziran (Sl. 5.).²⁶

RADOVI U ZAPADNOM DIJELU HRVATSKE

WORKS IN THE WESTERN PART OF CROATIA

Sve do posljednjih godina 19. stoljeća Vancaseva će djelatnost izvan Bosne biti vezana uglavnom za područje današnje Slavonije. Sakralnom arhitekturom i umjetnošću do toga je doba na području ostatka Hrvatske u potpunosti dominirao Herman Bollé. Vancas je već krajem 1880-ih, doduše naizgled, razbio Bolléov monopol pobjedom na natječaju za projekte crkve svetog Blaža u Zagrebu, no radilo se o pobjedi bez rezultata jer crkva na kraju nije realizirana prema njegovu projektu.²⁷ Tko je inicijator Vancaseva angažiranja na cijelome nizu građevina desetak godina kasnije i što dovodi do naglog prestanka Bolléove sveprisutnosti u sakralnoj umjetnosti Hrvatske – nije dokraja jasno. Valja pretpostaviti da je ova promjena bar djelomično uzrokovana odlaskom Ise Kršnjavoga s čela Odjela za bogoslužje i nastavu Zemaljske vlade (1896.), organa vlasti koji je u to doba nadzirao intervencije na svim sakralnim građevinama u Hrvatskoj. Bolléa od tada više nije imao tko tako svesrdno podupirati, pa tako Vancas dobiva priliku. U 1897. godini

SL. 5. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA U SATNICI, GLAVNI OLTAR, PROJEKT, 1900.
FIG. 5. J. VANCAS: PARISH CHURCH IN SATNICA, MAIN ALTAR, DESIGN, 1900

24 NAZ, Putna bilježnica A. Horvat br. XXIII., 1966: 40.; DAMJANOVIĆ, 2005: 542; TURKALI, ŠIMIČIĆ, 2007: 71-90

25 JARM, 2000: 55; DAMJANOVIĆ, 2005: 641

26 Sačuvan je u: NAZ, DM-ZGN, sign. II-56

27 O situaciji više u: JURIC, 1993: 124-139. Slično će proći i njegov projekt za školski forum u Zagrebu: BOŽIĆ, 1989: 48-53.

28 HDA, fond br. 78, PZV, kut. 28, sv. 4767-1897. Zanimljivo je da će kasnije istaknuti kako je u više „navrata imao upita i poziva, ne bili stupio na odlična i uplivna mjesta u mojoj najuzoj domovini: u kraljevini Hrvatskoj, ali se ne mogoh odlučiti da ostavim Sarajevo, a ne pokajah se s toga nikada, nego sam čak zahvalan udesu da ostadoh u narodu ovih zemaljah...“ [*** 1913: 3]

29 O crkvi više u: HORVAT, 1982: 119-122; MARUŠEVSKI, 1988: 67-78; MARUŠEVSKI, 1993: 178-209; MARUŠEVSKI, 1994: 520-522; BOŽIĆ, 1989: 47; KOVAČIĆ, 2000: 214-215; KRAŠEVAC, 2005: 139-141; KRIZIĆ ROBAN 2008.b: 308-310; KRAŠEVAC, 2008.b: 310-311; BOŽIĆ, 2006: 56-57.

30 PILAR, 1904: 8-9

31 NAZ, DM-ZGN, sign. II-25; MARUŠEVSKI, 1988: 73

32 PILAR, 1904: 7-8

33 *** 1903: 473-474

34 One su navodno skinute, pa, dakle, možda i sačuvane. [PILAR, 1904: 5-6]

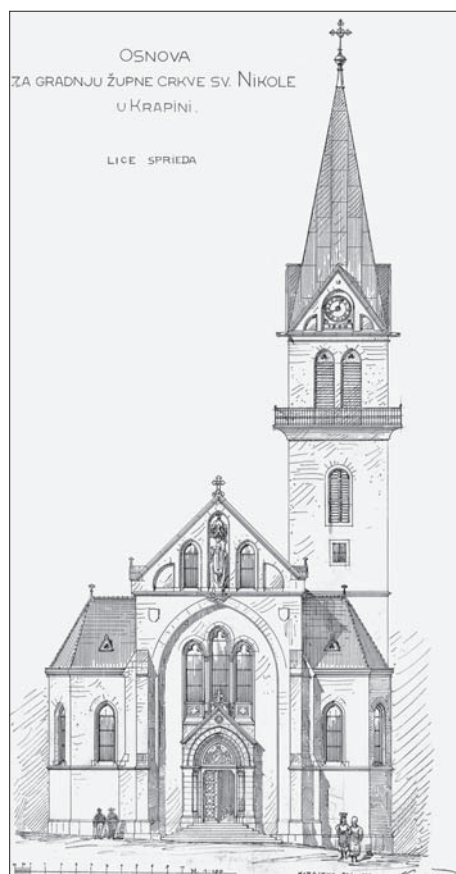
35 HORVAT, 1982: 119

36 Tek je nešto reprezentativniji završetak tornja Vancaseve crkve u Prečni u Sloveniji, budući da na ugao ispod kape, sa strane zabata, postavlja i tanke fijeale. Drukčija rješenja tornjeva pokazuju i crkve u Desiniću i Mirnoj Peći, koje imaju oktogonali vrh jer se Vancas pridržava zašćenog stanja pri restauriranju tih građevina.

37 Projekti publicirani u: HAIKO, 1991: 182, 183, 190.

zatražio je čak premještaj u Zagreb i mjesto pri Zemaljskoj vladi.²⁸ Nažalost, Vancasev dopis u dosjeu koji se odnosi na tu molbu nije sačuvan, već samo kratka odbijenica Vlade. Što ga je nagnalo da se pokuša odseliti iz Sarajeva, nije posve jasno, budući da se dotad u Bosni već afirmirao kao najvažniji projektant katoličkih sakralnih, pa i javnih građevina, no vjerojatno se radilo o osobnim razlozima, a možda je pokušaj bio vezan i za onodobne velike realizacije u Zagrebu poput palače Prve hrvatske štedionice. Do premještaja u Zagreb neće doći, no zato će ipak dobiti priliku realizirati cijeli niz projekata: restauriranje katedrale u Senju te tri neogotička zahvata: na župnim crkvama u Krapini (1899.-1903.), Desiniću (1900.-1902.) i Oštarijama (1901.-1903.).

Radovi na **krapinskoj crkvi** i kronološki i po značenju moraju se staviti na čelo ove epizode Vancaseva stvaralaštva (Sl. 7.).²⁹ Riječ je o velikom zahvatu koji je stajao oko 123.000 kruna, daleko više nego ostale Vancaseve sakralne neogotičke građevine u Hrvatskoj.³⁰ Sudeći prema projektima sačuvanim u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, Vancas je počeo raditi u Krapini već 1899.³¹, no radovi su počeli tek u rujnu 1901., a nova je građevina posvećena krajem rujna 1903. godine.³²

Krapinska je crkva u cijelosti nova građevina, samo je sačuvan stari toranj. Stara je crkva srušena zbog trošnosti, oštećenja u potresu i estetskih razloga jer je „odavala mješavinu crkvenoga stila i posve bez ukusa bile su nanižane pobočne stijene”³³, iako se znalo da je riječ o gotičkoj građevini koje su oba broda bila pokrivena krizno-rebrastim svodovima i na zidovima koje su dijelom bile sačuvane freske.³⁴ Umjesto relativno male dvobrodne građevine nepravilnog tlocrta podignuta je neogotička trobrodna bazilika poligonalnog svetišta, uz koje je smješten toranj, te s dva prigradnjama sa strana glavnog ulaza. Stari je toranj potpuno preoblikovan u neogotičkom stilu, samo je u prizemlju ostala sačuvana stara gotička nadsvođena sakristija.³⁵ Prema prvotnom projektu iz 1899. godine Vancas je planirao u cijelosti zadržati oblike staroga tornja, čak i terasu na vrhu, samo bi maknuo tambur s kupolom. Na kraju su promijenjeni oblici prozorskih otvora i izvedena je nešto raskošnija dekoracija na tornju koji je okrunjen četirima zidanim zabatima i visokom kapom. Vecina neogotičkih crkava koje će Vancas projektirati u kasnijim godinama imat će sličan način završavanja najviše etaže tornja – trokutastim zabatom na svakoj strani, unutar kojeg obično stavlja ili jednostavnu monoforu okruženu medaljonima s gotičkim četverolistima ili sat (Sl. 8.).³⁶ Radi se o oslanjanju na Schmidtove predloške, kako pokazuje usporedba s rješenjem tornja crkve svetog Nikole u Innsbrucku te crkvama u Frastanzu i Neustiftu am Walde,³⁷ a slične se motive može naći i kod Bolléa (toranj franjevačke crkve u Zagrebu).

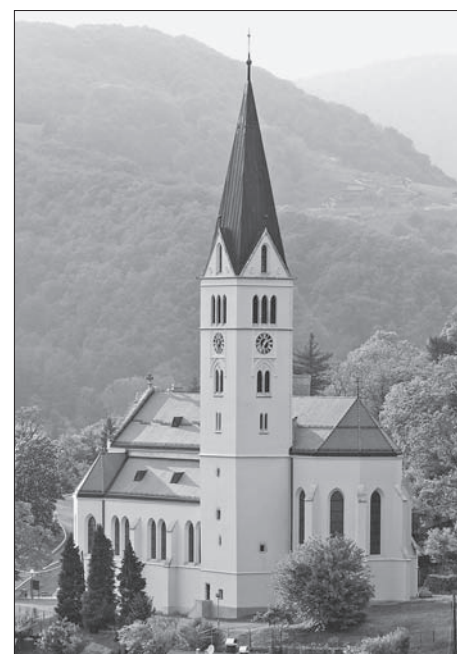

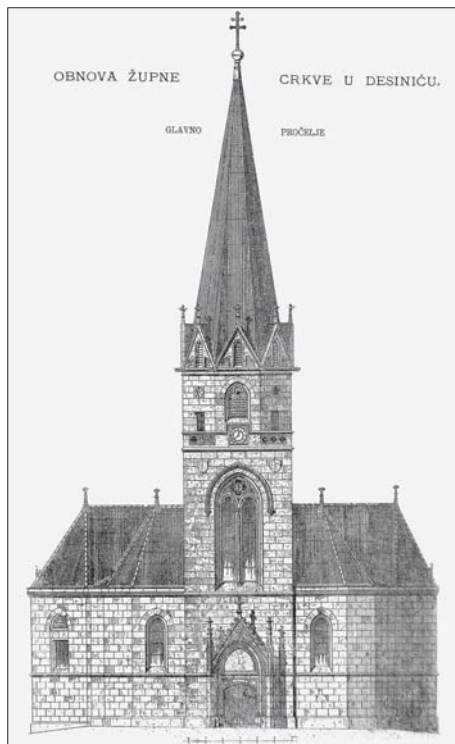
SL. 6. ŽUPNA CRKVA U KRAPINI, UNUTRAŠNOST
FIG. 6. PARISH CHURCH IN KRAPINA, INTERIOR

SL. 7. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA U KRAPINI, GLAVNO PROČELJE, PROJEKT, PRVA VARIJANTA, 1899.
FIG. 7. J. VANCAS: PARISH CHURCH MAIN FRONT IN KRAPINA, DESIGN, FIRST VERSION, 1899

SL. 8. J. VANCAS: CRKVA U KRAPINI, PERSPEKTIVNI POGLED, REALIZIRANI PROJEKT ZA IZGRADNJU, 1902.
FIG. 8. J. VANCAS: CHURCH IN KRAPINA, PERSPECTIVE, DESIGN FOR CONSTRUCTION, 1902

SL. 9. ŽUPNA CRKVA U KRAPINI
FIG. 9. PARISH CHURCH IN KRAPINA

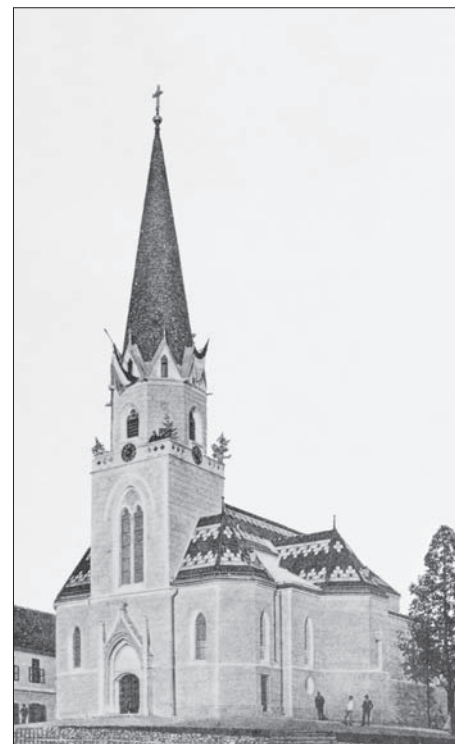
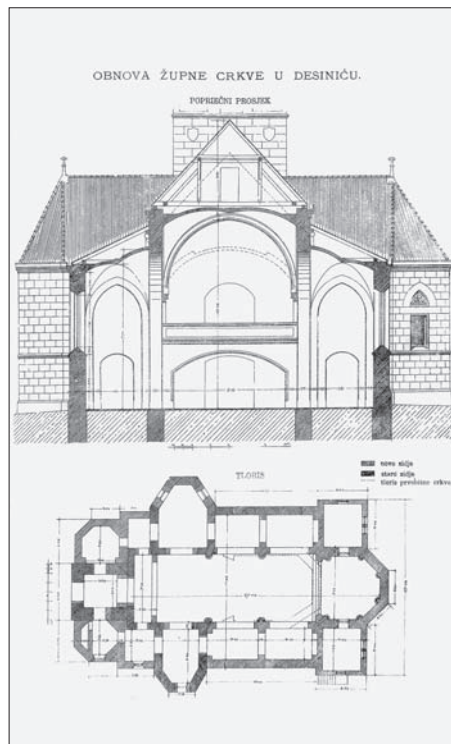

SL. 10. J. VANCAS: CRKVA U DESINIĆU, OBNOVA GLAVNOG PROČELJA, PROJEKT, 1901.
FIG. 10. J. VANCAS: CHURCH IN DESINIĆ, FRONT RESTORATION, DESIGN, 1901

SL. 11. J. VANCAS: CRKVA U DESINIĆU, TLOCRT I POPREČNI PRESJEK, 1901.
FIG. 11. J. VANCAS: CHURCH IN DESINIĆ, PLAN AND CROSS-SECTION, 1901

SL. 12. CRKVA U DESINIĆU POČETKOM 20. STOLJEĆA, NAKON OBNOVE
FIG. 12. CHURCH IN DESINIĆ, EARLY 20TH CENTURY, AFTER RESTORATION

SL. 13. CRKVA U DESINIĆU, UNUTRAŠNOST
FIG. 13. CHURCH IN DESINIĆ, INTERIOR

I glavni i bočni brodovi krapinske crkve nad-svođeni su križnim svodovima, dok su u sve-tištu i prostorima uz glavni ulaz postavljeni križno-rebrasti svodovi. Sva je oprema u unu-trašnjosti – glavni i pobočni oltari, krstionica, stolarija, vitraji itd. – izvedena prema Vancaševim projektima, osim orgulja, kojih je kucište izrađeno još 1885. za Zemaljsku iz-ložbu u Budimpešti po Bolléovu projektu, no tvrtka Heferer nije ga mogla dugo prodati. Unutrašnjost nikada nije oslikana, usprkos planovima, zbog čega se doimlje prilično hladno i prejednostavno (Sl. 6., 9.).³⁸

U doba kada su se pripremali radovi na re-stauriranju krapinske crkve hrvatska Zemalj-ska vlada povjerava 1900.-1901. Vancašu do-nekle sličan zadatak na **župnoj crkvi u De-siniću** u Hrvatskom zagorju.³⁹ Crkva svetog Jurja, građena i proširivana u 17. stoljeću, a posvećena 1688. godine od biskupa Aleksandra Mikulica, morala se temeljito obnoviti i dograditi kako zbog svoje trošnosti i potre-be za više prostora, tako i zbog povijesne važnosti građevine – patroni koji su bili vlas-nici Velikog Tabora, među njima i Rattka-yevi koji su prigradili crkvi kapelu s grobni-com.⁴⁰ Još krajem 1880-ih, pri putovanju bana Khuen-Héderváryja Zagorjem, ustanovljeno je kako se mora pristupiti obnovi, no ništa se nije poduzelo sve do 1895. godine, kada Bollé izrađuje troškovnike, a vjerojatno i pro-jekt za restauriranje⁴¹, te 1897., kada je Zemaljska vlada odobrila sredstva za radove. S izvedbom se pričekalo sve do 1901. godine,

dijelom i stoga što je župa odbila Bolléov projekt jer bi njegova izvedba previše staja-la.⁴² Zemaljska vlada tada se obraća Vancašu, a to jasno pokazuje koliko se na polju sakral-ne arhitekture do toga vremena ovaj arhitekt afirmirao kod hrvatskih vlasti.⁴³

Vancašev je projekt, iako je predvidio malo niži toranj i nešto kraću crkvu, i u prostornom ustrojstvu i u pojedinim detaljima obliko-vanja sličan Bolléovu, koji je također predvi-dio očuvanje dograđenih kapela, dodavanje bočnih brodova, poligonalnog svetišta, dviju dogradnji uz toranj, zaključivanje tornja trokutastim zabatima, a sličan je i svodni sustav – križni svodovi bez rebara u brodu.⁴⁴ Vancaš se bitno odmiče od Bolléova rješenja samo

³⁸ PILAR, 1904: 8; MARUŠEVSKI, 1993: 184-186

³⁹ HDA, fond br. 79, UOZV-GO, knjiga br. 681, Urudžbeni zapisnik, G. O. III., 1901., zapis br. 3254, 31.12.1901.

⁴⁰ M.S., 1903: 51; *** 1902.a: 60. O crkvi više i u: HORVAT, 1985: 203-205; MARUŠEVSKI, 2004: 517-520; KOVAČIĆ, 2000: 214; KRIZIĆ ROBAN, 2008.a: 134-135; ŠLOGAR, 2010: 61-65.

⁴¹ HDA, fond br. 80, BiNZV, knjiga br. 11, Urudžbeni za-pisnik, 1895., zapis br. 8383, 28.6.1895.

⁴² M.S., 1903: 51

⁴³ HDA, fond br. 80, BiNZV, knjiga br. 23, Urudžbeni za-pisnik 1901., br. 3822, 10.3. Josip Vancaš podnosi popis izvedenih nacrti za obnovu župe u Desiniću i br. 6053, 25.4. Zagreb, Zem. Blagajna, izvješćuje o isplati 1200 kru-na Josipu pl. Vancašu, civilnom arhitektu za crkvu u De-siniću na br. 3822-1901.

⁴⁴ Stoga se može govoriti gotovo kao o zajedničkom radu ove dvojice arhitekata. [MARUŠEVSKI, 1994: 517-520]

⁴⁵ Izgled dekoracije pročelja kapele prije restauriranja vidjeti u: ŠLOGAR, 2010: 38.

oblikom i rasporedom prozorskih otvora, rješanjem glavnog portala, potpuno simetričnim rješanjem tlocrta i odustajanjem od postavljanja kontrafora. Nadalje, Bollé je predvidio zadržavanje postojećih baroknih prozora uz dodavanje neobarokne dekoracije na lijevoj bočnoj kapeli⁴⁵, dok se Vancaš odlučio na gotizaciju svih dijelova desiničke crkve (Sl. 10. i 11.).

Radovi u Desiniću izvedeni su u razdoblju od ožujka 1901. do listopada 1902. Od stare građevine sačuvane su samo bočne kapelice i zvonik (Sl. 12.). Svi su ostali zidovi porušeni, crkva je znatno produžena i proširena, pa je od nekadašnje jednobrodne građevine postala trobrodnom. Zato ne čudi da su radovi stajali oko 66.000 kruna.⁴⁶ Usprkos ovako potpunoj preobrazbi građevine, u doba dok su radovi izvođeni zahvat je nazivan 'obnovom', kako svjedoči naslov članka u „Viestima Društva inženira i arhitekata”.⁴⁷

Za razliku od dobrog dijela ostalih Vancaševih neogotičkih sakralnih građevina oslik i oprema desiničke crkve u cijelosti su sačuvani. Oprema, čini se, nije potpuno izvedena prema Vancaševim projektima, jer se kao autor oltara spominje Stjepan Podhorsky⁴⁸, no za pretpostaviti je da oslik jest, budući da je izveden odmah nakon završetka arhitektonskih radova na crkvi.⁴⁹ Prevladava dekorativni oslik: na zidovima dominiraju oker tonovi, a dekorativni motivi oponašaju gradnju od kamena. Svodovi su oslikani plavo, posuti su zlatnim zvjezdicama, a rebra svodova te granice lukova i prozorskih otvora naglašeni su posebnim dekorativnim florealnim bordurama (Sl. 13.).

Pročelja crkve uvelike su poslije promijenjena – uklonjen je polikromni crijeplj, toranj je pregrađen nakon požara 1906. godine⁵⁰ prema projektu Vinka Rauschera⁵¹, a nova žbuka gotovo je sakrila fuge, važan element raščlambe pročelja.

Obnova odnosno regotizacija **crkve u Oštarijama** provedena je gotovo u isto vrijeme. Radovi su počeli nakon što je u svibnju 1901.

izašlanstvo Vlade pregledalo građevinu, pročelja su bila gotova do kraja iste godine (Sl. 15.)⁵², a tijekom 1902. završeni su i novi svodovi u unutrašnjosti i oprema, pa je u rujnu crkva svečano blagoslovljena. Za arhitektonske je radove izdvojeno gotovo 38.000 kruna, od kojih je nešto više od 28.000 darovala Zemaljska vlada, a to jasno pokazuje da se ovoj građevini pridavalo veliko značenje.⁵³ Za crkvu se tada, naime, vjerovalo da je podignuta u 15. stoljeću inicijativom Martina Frankopana, pa se restaurirala „kako bi se vjernom rekonstrukcijom barem preostali dio ove starodrevne crkve sačuvao kao jedan od najljepših i historički vrijednih spomenika naše domovine”.⁵⁴

Osnovni motivi zahvata u Oštarijama, povijesna važnost i trošnost, slični su kao i kod većega dijela crkava koje su u to doba restaurirane. Zahvat je, međutim, proveden na ipak nešto drukčiji način u odnosu na situaciju u Desiniću i jasno navješćuje dolazak novoga doba u povijesti zaštite spomenika u Hrvatskoj (Sl. 14.). Od nekad prostrane, vjerojatno trobrodne građevine, ostalo je sačuvano samo svetište koje je adaptirano za potrebe župe početkom 18. stoljeća, a kojemu je početkom 19. stoljeća nadograđen zvonik.⁵⁵ O potpunoj rekonstrukciji cijeloga sklopa nije moglo biti ni govora pa se pristupilo samo restauriranju postojeće crkve, odnosno nekadašnjega svetišta. Osnovna namjera obnove, kako se ističe u službenom izvješću objavljenom u „Viestima Društva inženira i arhitekata”, da se: „...provede u prvobitnom duhu i slogu... uporabom tragova prvobitne gradnje”⁵⁶ naizgled se posve nadovezuje na stilske restauracije 19. stoljeća. Zahvati – na sakristiji, bočnoj kapeli i zvoniku, dograđenom crkvi početkom 19. stoljeća, koji su preoblikovani u neogotičkom stilu, dogradnja kontrafora na mjestima gdje su nedostajale ili bile jako oštećene, izvedba nove neogotičke opreme umjesto zatečene barokne, uklanjanje oslikanog stropa u brodu – nalik su također ranijim zahvatima i posve su u liniji težnje za čistocom i jedinstvom stila. Ono što je novo, međutim, bila je težnja čuvanja svih srednjovjekovnih elemenata koji su zatečeni, odnosno gotovo inzistiranje na čuvanju autentičnih materijala – nekadašnjega trijumfalnog luka svetišta crkve, koji se nalazi odmah iza ulaza, na kraju predvorja, te sačuvanih početaka svoda. Novi mrežasti svod izveden je pomnim proučavanjem zatečenih profilacija rebara, u nj su ugrađeni ključni kamenovi koji su imitirali dekoraciju na pronadenim gotičkim ključnim kamenovima, a odustalo se od izgradnje polustupova u lađi, koje je predlagao Vancaš, kako bi se zadržale postojeće konzole.⁵⁷ Pisac već spomenutog teksta u „Viestima” zaključio je stoga kako je obnova izvedena „u čisto gotičkom slogu uz uporabu svih na mjestu pronadenih starih motiva”⁵⁸

46 M.S., 1903: 49-55

47 M.S., 1903: 49

48 Izveo ga je stolar Franjo Zavrlic. [*** 1905.b: 2; KRAŠEVAC, 2008.a: 136]

49 M.S., 1903: 54

50 ŠLOGAR, 2010: 64

51 HDA, fond br. 905, ZGN, sign. XXXII-7

52 PODHORSKY, 1901: 121, 123

53 PLIVELIC, 1902: 532

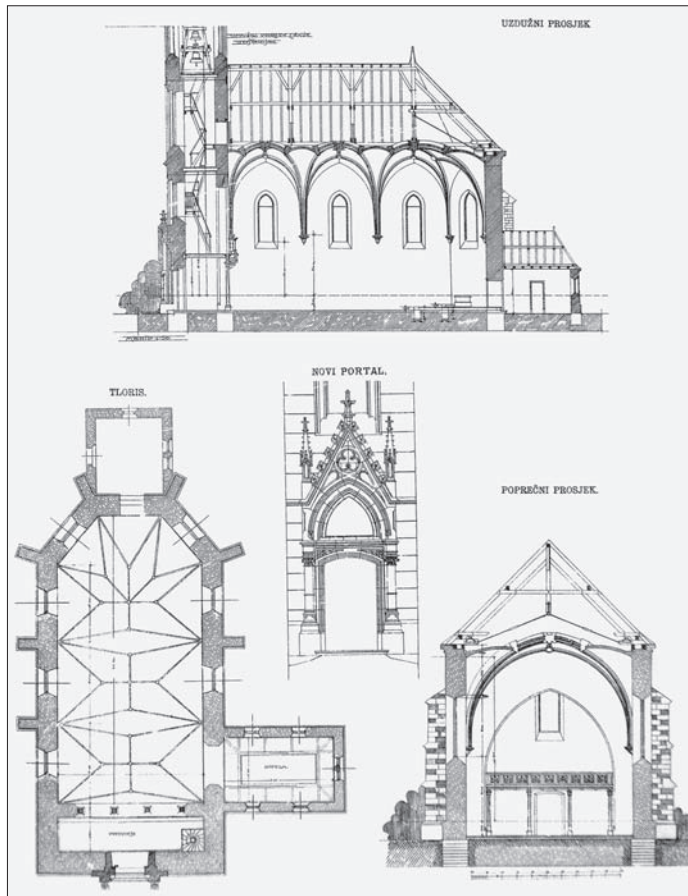
54 PODHORSKY, 1901: 121

55 PODHORSKY, 1901: 119-120. O povijesti crkve u Oštarijama više u: HORVAT, 1993-1994: 119-140; KESNER, 1995.; PLESE BLAŽEKOVIC, 2003: 181-186; HORVAT, 2011: 59-80; TIRONI, 2011: 113-135; PUŠKARIC, 2013: 83-100.

56 PODHORSKY, 1901: 120

57 Vancaš je vjerojatno projektirao križno-rebrasti, a ne mrežasti svod.

58 PODHORSKY, 1901: 121

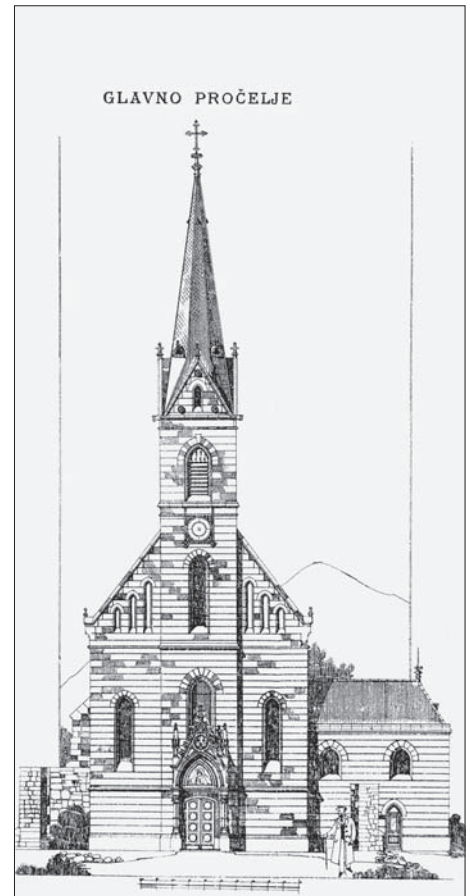

SL. 14. J. VANCAS, S. PODHORSKY: CRKVA U OŠTARIJAMA, TLOCRT, PROJEKT ZA GLAVNI PORTAL, UZDUŽNI I POPREČNI PRESJECI, 1901.

FIG. 14. J. VANCAS, S. PODHORSKY: CHURCH IN OŠTARIJE, PLAN, DESIGN FOR THE MAIN PORTAL, LONGITUDINAL AND CROSS SECTIONS, 1901

SL. 15. J. VANCAS, S. PODHORSKY: CRKVA U OŠTARIJAMA, GLAVNO PROČELJE, PROJEKT, 1901.

FIG. 15. J. VANCAS, S. PODHORSKY: CHURCH MAIN FRONT IN OŠTARIJE, DESIGN, 1901

te da će „oštarijska... crkva služiti kao jednostavan i lep primjer, kako treba sačuvati i obnavljati stare historičke građevne spomenike”.⁵⁹ Zahvat na njoj doista je negdje na pola puta između pristupa koje je Vancaš imao u Desinicu ili, recimo, Bollé u franjevačkoj crkvi u Zagrebu (koja je upravo u to doba restaurirana) i zahvata na crkvi Svetog Križa u Krizevcima.⁶⁰

Čini se kako se novi pristup obnovi ipak ne može pripisati Vancašu. Naime, njegovi su projekti za restauriranje oštarijske crkve dijelom promijenjeni od strane Zemaljske vlade, odnosno arhitekta Stjepana Podhorskog.⁶¹ Nesumnjivo zbog toga dio izvora spominje isključivo Podhorskoga kao autora projekta za obnovu⁶², no po svoj je prilici bliže istini tvrdnja iz „Viesti Društva inženjera i arhitekata” o koautorstvu Vancaša i Podhorskoga.⁶³ Sigurno je, naime i na osnovi spisa hrvatske Zemaljske vlade da je Vancaš radio na toj crkvi.⁶⁴ Koliko je njegove projekte Podhorsky promijenio radeci na samome mjestu, nije, međutim, dokraja jasno.⁶⁵

Upravo tada, 1903. godine, kad završavaju radovi na oštarijskoj i krapinskoj crkvi, Vancaš gotovo prestaje raditi sakralne građevine

u Hrvatskoj. Zbog čega se povlači, nije poznato, tim prije što ga je i Iso Kršnjavi počeo smatrati najboljim graditeljem u gotičkom stilu nakon Bolléa.⁶⁶ Nastavlja raditi još samo povremeno na novim verzijama nacrtu za crkvu svetog Blaža u Zagrebu, no i taj će mu posao naposljetku propasti jer je crkva predana u ruke Viktora Kovacića.

NEOGOTIČKI RADOVI U KRANJSKOJ

NEO-GOTHIC WORKS IN KRANJSKA

Josip Vancaš pripada skupini rijetkih hrvatskih i bosanskohercegovačkih arhitekata koji

⁵⁹ PODHORSKY, 1901: 124

⁶⁰ GALOVIĆ, 2012: 19-27

⁶¹ PODHORSKY, 1901: 121

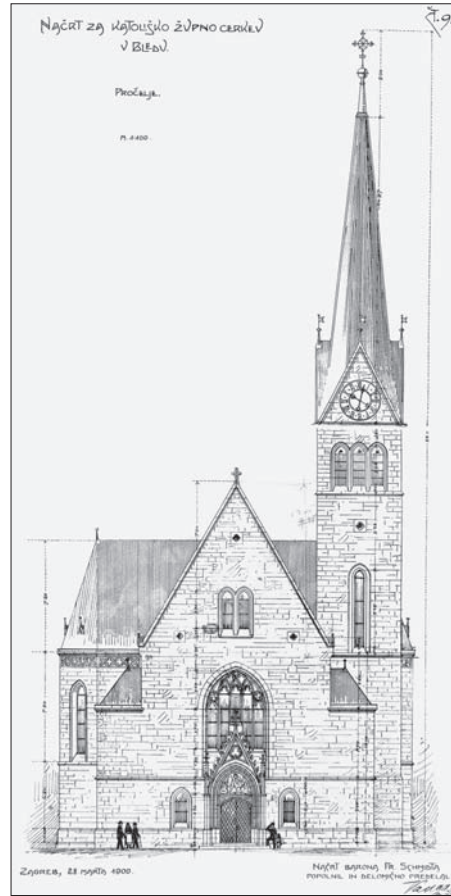
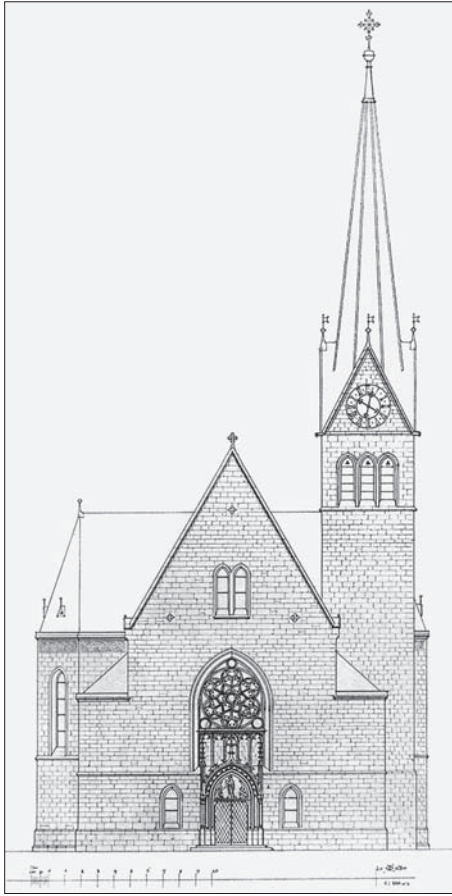
⁶² PLIVELIĆ, 1902: 532; *** 1902.b: 4-5

⁶³ PODHORSKY, 1901: 119, 124. O obnovi crkve u Ostarijama pogledati više u: HORVAT, 1992-1993: 123-126; GALOVIĆ, 2012: 15, 19-27; TIRONI, 2011: 123-126, 130-132.

⁶⁴ HDA, fond br. 79, UOZV-GO, knjiga br. 681, Urudžbeni zapisnik, G. O. III., 1901., zapis br. 3253, 31.12.1901.

⁶⁵ Sigurno je da je u određenoj mjeri pojednostavio portal, a odlučeno je također da se ne izvede svod u bočnoj kapeli niti stupovi u lađi, nego da se zadrže konzole. [PODHORSKY, 1901: 123]

⁶⁶ HDA, fond br. 804, OFIK, kut. 13, cjelina II, sv. 9. Materijal za povijest najnovije umjetnosti

SL. 16. F. SCHMIDT: ŽUPNA CRKVA U BLEDU, GLAVNO PROČELJE, PROJEKT, 1877. (?)

FIG. 16. F. SCHMIDT: PARISH CHURCH MAIN FRONT IN BLEED, DESIGN, 1877 (?)

SL. 17. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA U BLEDU, GLAVNO PROČELJE, PROJEKT, 28.3.1900.

FIG. 17. J. VANCAS: PARISH CHURCH MAIN FRONT IN BLEED, DESIGN, 28TH MARCH, 1900

SL. 18. ŽUPNA CRKVA U BLEDU, JUŽNO PROČELJE

FIG. 18. PARISH CHURCH IN BLEED, SOUTH-FACING FACADE

su radili krajem 19. i početkom 20. stoljeca na području čak triju teritorijalnih jedinica unutar Monarhije. Naime, osim u Bosni i Hercegovini te Hrvatskoj imao je prilike realizirati i čitav niz javnih i sakralnih građevina u Sloveniji, odnosno tadašnjoj pokrajini Kranjskoj. Slično kao u Hrvatskoj, u Kranjsku ga dovode veze s crkvenim vrhom, odnosno s tadašnjim ljubljanskim biskupom Antonom Bonaventurinom Jegličem (Begunje, 1850. – Stična, 1937.), koje datiraju, bez ikakve sumnje, još iz doba dok je Jeglič služio u Sarajevu kao kanonik (1881.-1898.) i poslije generalni vikar Vrhbosanske nadbiskupije (od 1890.)⁶⁷, kao jedan od najbližih suradnika Josipa Stadlera. U Sa-

rajevu je živio i radio cijelo vrijeme dok se gradila i opremala katedrala te nekoliko drugih, u prošleme članku spomenutih nadbiskupskih građevina.⁶⁸ Nedugo nakon što je Jeglič 1898. godine imenovan ljubljanskim biskupom Vancas počinje raditi u Ljubljani, a potom i u ostatku Kranjske, odnosno u drugim dijelovima Ljubljanske biskupije. Od realiziranih projekata osobito se ističe golemi sklop neorenesansnog sjemeništa „Zavoda svetog Stanislava” na St. Vidu kod Ljubljane (1901.-1905.)⁶⁹ te niz crkava, među njima i tri neogotičke – u Bledu, Prečni i Mirnoj Peči.⁷⁰

Prva neogotička crkva koju je Vancas realizirao u Sloveniji – **župna crkva svetog Martina u Bledu** – nije u cijelosti podignuta prema njegovu projektu. Tada već ugledno lječilišno i kupališno mjesto odlučilo je još krajem 1870-ih podići novu crkvu. O materijalnim mogućnostima mještana svjedoci jasno okolnost da se za projekt obraćaju tada najuglednijemu bečkom neogotičaru, već nekoliko puta spomenutome Friedrichu Schmidt (Sl. 16.).⁷¹ Schmidtov ce projekt ostati četvrt stoljeca nerealiziran. Bledani su 1895. godine povjerali izradu novoga projekta crkve arhitektu Raimundu Jeblingeru iz Linza, no čini se kako im se predloženo zanimljivo neoroma-

67 *** 1917: 8-10; *** 1937: 125-126

68 Jeglič je fotografiran i među kanonicima Vrhbosanske nadbiskupije u Spomenici o posveti prvostolne crkve Srca Isusova u Sarajevu. [JAGATIC, 1889: 21]

69 *** 1917: 22-24; BOŽIĆ, 1989: 42

70 O Vancasovim radovima u Sloveniji kratko u: C.W., 1919: 42; STELE, 1924: 93; PILAR, 1930: 80; MAKANEČ, 1932: 3; SZAVITS-NOSSAN, 1933: 30; PRELOVSEK, 2002: 23-28; BOŽIĆ, 2006: 46-56; LAZARINI, 2011: 57, 58, 60. I sam Vancas je brojao svoje radove u Sloveniji među važnije. Prema: „Lebenslauf des Baurates Josef von Vancas beh. aut. Zivilarchitekten in Sarajevo”, str. 3. Strojopis se čuva u ostavštini obitelji Junković.

71 Projekti sačuvani u Muzeju grada Beča datirani su 1877. godinom. [HM, Inv. br. 157.029/1-14]

SL. 19. J. VANCAS: ŽUPNA CRKVA U PREČNI, GLAVNO PROČELJE, PROJEKT, 29.1.1907.

FIG. 19. J. VANCAS: PARISH CHURCH MAIN FRONT IN PREČNA, DESIGN, 29TH JANUARY, 1907

SL. 20. ŽUPNA CRKVA U PREČNI

FIG. 20. PARISH CHURCH IN PREČNA

SL. 21. ŽUPNA CRKVA U PREČNI, UNUTRAŠNJOST

FIG. 21. PARISH CHURCH IN PREČNA, INTERIOR

nicho rješenje ipak nije svijelo⁷² pa su se 1903. odlučili vratiti Schmidtovu projektu. Vancas je dobio zadatak, kako je doslovno naveo na listovima projekta, popuniti ih i djelomično razraditi.⁷³ Projekte je završio za boravka u Zagrebu krajem ožujka 1900. godine, vjerojatno kada je radio na gradnji palače Prve hrvatske stedionice. Na izvedbu crkve ipak se moralo malo pričekati. Iako je Okrajno glavarstvo u Radovljici donijelo u ožujku 1902. odluku o gradnji nove crkve, dio je stanovnika Bleda bio protiv rušenja stare srednjovjekovne barokizirane građevine ukrašene djelomično gotičkim i baroknim freskama. Početkom 1903. crkva je ipak srušena, a nova je građevina podignuta u razdoblju od lipnja 1903. do kolovoza 1905. godine (Sl. 17.). I temeljni kamen i završenu crkvu posvetio je osobno biskup Jeglič.⁷⁴

Pri usporedbi Schmidtovih i Vancasovih projekata jasno se može uočiti kako je Vancas izveo samo manje promjene na radu svoga profesora.⁷⁵ Prostorno ustrojstvo crkve – trobrodne neogotičke građevine s malo višim glavnim brodom od pobočnih, transeptom te s jednim tornjem smještenim uz transept, ali i uzdužni, pa i poprečni presjeci – gotovo su identični. Manje promjene Vancas radi tek u rasclambi pročelja. Zvonik crkve projektira

nešto viši i bogatije ga raščlanjuje – dodaje u središnjemu dijelu bifore, bogatije dekorira vijenac ispod sata i okvir spomenutih bifora, nesumnjivo stoga što su na kraju pročelja žbukana, dok su, sudeći bar prema grafiji koju je Schmidt koristio na projektu, prvotno trebala biti izvedena od kamena. Premješta, nadalje, južni portal bliže zvoniku crkve te mijenja veličinu i raspored prozora potkrovnih prostorija iznad sakristija. U oblikovanju glavnog portala i velikog prozora iznad portala odlučuje se za visokogotičku varijantu, koju je također predložio Schmidt, iako je, sudeći prema projektu za cijelo glavno pročelje, preferirao varijantu s kasnogotičkim portalom (Sl. 16. i 17.).

Najvažniji je Vancasov dodatak crkvi – krov pokriven dvobojnim pokrovom. Nije riječ o

⁷² JEHLINGER, 1895: 975-977

⁷³ Projekti se čuvaju u: NAZ, DM-ZGN, sign. VI-1.

⁷⁴ ŽNIDAR, 2004: 327-329.; GLOBOČNIK, 2008: 3-8, 20-24

⁷⁵ Schmidтови projekti sačuvani su u: HM, Schmidt's Nachlass, Inv. Nr. 157.038/1-45.

⁷⁶ ŽNIDAR, 2004: 328

⁷⁷ *** 1975: 547. O crkvi u Prečni i u: KRZOVIC, 1987: 32; BOŽIĆ, 1989: 42; KOLENC, i dr., 2010: 61-73, 209-215. Crkva je bila predstavljena na izložbi *Arhitektura 19. stoljetja na Slovenskem*, koja se održala 28.11.2013.-30.3.2014. u Muzeju za arhitekturo in oblikovanje u Ljubljani.

glaziranom crijepu, no oponašaju se uzorci karakteristični za taj tip pokriva (rombovi, preuzeti vjerojatno iz tradicijske umjetnosti). S obzirom na veličinu krova crkve, kao i njen položaj na uzvisini iznad jezera, ovaj je motiv efektno nadopunio slikovite konture građevine.

Za razliku od oltara, propovjedaonice i druge crkvene opreme, freske u bledskoj crkvi nisu izvedene odmah nakon što je dovršena, vjerojatno stoga što se spor oko rušenja stare građevine protezao sve do 1910. godine. Oslikat će je naposljetku između 1932. i 1937. poznati slovenski slikar Slavko Pengov.⁷⁶

Drugi neogotički projekt koji Vancaš realizira na području Kranjske – **župna crkva svetog Antuna Padovanskog u Prečni** – u cijelosti je njegov autorski rad. Umjesto manje crkve iz 18. stoljeća, mjesto je 1907.-1910.⁷⁷ podiglo novu reprezentativnu neogotičku građevinu koja se može ubrojiti u općenito najbolja Vancaševa djela s polja sakralne neogotičke arhitekture. Do toga doba, kako potvrđuje i tekst objavljen povodom gradnje crkve, Vancaš je u Kranjskoj postao široko poznat i cijenjen arhitekt.⁷⁸ Iako je riječ o jednobrodnoj građevini, stajala je gotovo kao krapinska župna crkva – 110.000 kruna. To se može nesumnjivo objasniti reprezentativnom raščlambom pročelja. Glavno se pročelje iznad portala otvara reprezentativnom triforom, a kruni ga metalni tornjić (Sl. 19.). Glavni je toranj postavljen uz svetište, a otvara se u gornjem dijelu na svim stranama velikom neogotičkom biforom. Visoko prostrano krovništvo bilo je izvorno pokriveno crijepom koji je, na sličan način kao i u Bledu, imitirao uzorke nalik onima izvedenim od glaziranog crijepa.⁷⁹ Poslije je taj pokrov uklonjen, čime je bitno narušena izvorna dekorativnost građevine.

Prostorno ustrojstvo crkve ponavlja već videne formule u Vancaševu opusu (Sl. 20.). Tlocrt ima oblik latinskog križa jer je uza svetište osim tornja dograđena i sakristija. Uz ulaz crkve također su dograđene dvije uobičajene pomoćne prostorije: krstionica i stubište za kor. Glavni je brod podijeljen masivnim stupcima na četiri traveja nadsvodena kriznim svodovima, dok je svetište nadsvodeno križno-rebrastim svodovima. Oslika danas više u crkvi nema, no pretpostavlja se da je izvorno bio zamišljen, a možda i izveden.

Glavni oltar, propovjedaonica i vitraci, rad tvrtke Tiroler Glasmalerei Neuhauser Dr. Jele et Comp., zasigurno su izvedeni prema Vancaševim projektima (Sl. 21.).

Posljednja njegova djela u Sloveniji i među posljednjim ostvarenjima njegove karijere uopće predstavljaju nadogradnje srednjovjekovnih **crkvi u Radeču** (1910.-1911.)⁸⁰ i **Mirnoj Peči** (1914.-1917.)⁸¹ u istočnom dijelu Kranjske. Iako se radilo o vrlo sličnim jednobrodnim gotičkim crkvama sa sačuvanim gotičkim svetištima, rješenja koja je Vancaš primijenio pri njihovim dogradnjama bitno se razlikuju, bar u izboru stila. Obje je crkve dogradio dodavanjem novoga broda, postavljenu pod pravim kutom u odnosu na stari brod. U oba je slučaja sačuvao stara svetišta koja su postala nadogradnjom bočne kapele novih crkava, odnosno stari je brod postao poprečni brod nadograđenih crkava. U Radeču, međutim, odlučio se pri nadogradnji za stil u kojem je stara srednjovjekovna crkva ranije bila dograđena – odnosno barokni, što svjedoči o definitivnom odstupanju od visokohistoričističkih nazora o jedinstvu i čistoci stila u posljednjim godinama karijere, dok je u Mirnoj Peči odabrao gotiku (Sl. 22.).

Što ga je navelo na odabir različitih stilova u slučaju tih dviju crkava slične prošlosti, nije poznato, no može se pretpostaviti da se obazrivije odnosio prema zatečenim srednjovjekovnim strukturama pod utjecajem suvremenih strujanja u zaštiti spomenika. Uoči Prvoga svjetskog rata poznati slovenski povjesničar umjetnosti i konzervator France Stelè objavljuje, naime, tekst o zaštiti povijesnih spomenika u Kranjskoj, koji ilustrira, među ostalima, svetištem crkve u Mirnoj Peči⁸² i u kojem ističe da će se ova crkva nadograditi slično kao što je nadograđena crkva u Radeču. Očito odobrava takve zahvate jer se njima čuvaju 'najvažnije starine', a smatra kako su se i u prošlosti na sličan način nadograđivale sakralne građevine.⁸³ Oba se zahvata, u Radeču i Mirnoj Peči, po pristupu mogu povezati s intervencijom na crkvi svetog Ive u Podmilačju kod Lajca, gdje je na sličan način u novu prostranu crkvu uključio ostatke manje, ali povijesno vrijedne građevine.⁸⁴

Crkva u Mirnoj Peči, inače gotička barokizirana građevina, podignuta početkom 16. stoljeća, morala se proširiti zbog potreba župe.⁸⁵ Projekt za gradnju novoga dijela građevine Vancaš je dovršio još 1908., no zbog spora župnika s dijelom mjestana oko pitanja trebalo se podići nova crkva ili čuvati odnosno dograditi stara, početak radova odgođen je sve do početka Prvoga svjetskog rata 1914. godine. Arhitektonski radovi uglavnom su izvedeni do kraja 1915., no crkva je posvećena od strane biskupa Jegliča tek u travnju 1917. godine. Unutrašnja oprema nabavljat će se još dugo, sve do sredine 1920-ih. Procijenjena

Sl. 22. J. VANCAŠ: ŽUPNA CRKVA U MIRNOJ PEČI, PERSPEKTIVNI POGLED, OKO 1908.-1914.

FIG. 22. J. VANCAŠ: PARISH CHURCH IN MIRNA PEČ, PERSPECTIVE, AROUND 1908-1914

78 *** 1908: 509-510

79 Sudeci prema fotografiji objavljenoj u: KOLENC, i dr., 2010: 36.

80 *** 1975: 533

81 *** 1975: 546; PUST, 1987: 40-51; http://www.mirna-pec.si/content.asp?sif_co=D3B [18.8.2014.]

82 STELÈ, 1914: 49, 51

83 STELÈ, 1914: 51

84 DAMJANOVIC, 2014: 104-105

85 STELÈ, 1914: 51.; PUST, 1987: 39-40

Sl. 23. ŽUPNA CRKVA U MIRNOJ PEĆI
FIG. 23. PARISH CHURCH IN MIRNA PEĆ

vrijednost radova na izgradnji novoga dijela crkve od oko 74.000 kruna svjedoci o veličini zahvata.⁸⁶

Novi dio koji Vancas podiže u mnogim je elementima sličan crkvi u Prečni – kako u raščlambi pročelja, tako i u rješenju unutrašnjosti nadsvođene križnim svodovima u lađi i križno-rebrastima u svetištu. Današnji jednostavni oslik⁸⁷ vjerojatno nije izvoran, odnosno po svoj je prilici kasnije pojednostavnjen. Slično kao u Prečni i Mirnoj Peći, sačuvan je Vancasov glavni oltar, a vjerojatno su po njegovim projektima izvedeni i krstionica, propovjedaonica te vitraji naručeni u Innsbrucku kod Tiroler Glasmalerei, tvrtke s kojom je, kako se moglo vidjeti, često surađivao. Zvonik, kao i gotičko svetište nadsvođeno raskošnim mrežastim gotičkim svodom, Vancas je sačuvao (Sl. 23.). Je li zadržao i barokni oltar, koji se vidi na Stelèovoj fotografiji⁸⁸, a danas ga više nema u crkvi, nije se moglo ustanoviti.⁸⁹

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Nakon što je u svojem poznatom tekstu iz 1905. u „Hrvatskom kolu” o povijesti hrvatske umjetnosti kraja 19. stoljeća Iso Kršnjavi

zaboravio u potpunosti spomenuti Vancasa, u pismu mu je obećao da će ispraviti tu nepravdu. Budući da ga je pritom nazvao građevnim savjetnikom, Vancas ga je, ožalošćen, ispravio da ovu titulu još nije stekao jer radi na trima mjestima, pa Sarajevo čeka na Zagreb, a Zagreb na Ljubljani da ga počasti tim naslovom.⁹⁰

Danas je upravo zahvaljujući tomu što je imao tako razgranatu djelatnost Vancas jedan od najpoznatijih arhitekata historicizma i secesije na području jugoistočne Europe. Secesijski dio njegova opusa i djela projektirana u ‘bosanskom stilu’, međutim, uvelike su zasjenila njegovu historicističku fazu, a u cjelini je dugo godina čitav njegov opus stajao u sjeni političkog angažmana u prohrvatskim i promonarhijskim strankama u Bosni i Hercegovini. U godini u kojoj se obilježava stota obljetnica početka Prvoga svjetskog rata valja podsjetiti na kraju da je na sjednici Gradskog vijeća Sarajeva 6. travnja 1914. upravo Vancas kao dogradonačelnik najavio posjet nadvojvode Franje Ferdinanda 28. lipnja 1914.⁹¹, posjet kojim će početi ‘stoljeće rata’ kojeg se posljedice i danas osjećaju u regiji u kojoj je Vancas ostavio najviše traga, stoljeće u kojem su i mnoge građevine toga arhitekta uništene, uključujući i dio njegova neogotičkog opusa.⁹²

⁸⁶ PUST, 1987: 40-52

⁸⁷ Dekorativnog je oslika nešto više u svetištu, no nepoznato je radi li se o izvornom ili kasnije apliciranom osliku.

⁸⁸ STELÈ, 1914: 49, 51

⁸⁹ Budući da je crkva stradala u Drugome svjetskom ratu, a potom je 1970-ih obnavljana, moguće je da je tada oltar uništen ili uklonjen. O povijesti crkve u 20. st.: PUST, 1987: 55-56.

⁹⁰ HDA, fond br. 804, OFIK, kut. 5, cjelina I, sv. 6, Vancas Kršnjavom, 15.4.1906.

⁹¹ DONIA, 2006: 144

⁹² Dio istraživanja provedenih za izradu ovoga članka, kao i nabava dijela literature, financirani su sredstvima projekta *Croatia and Central Europe: Art and Politics in the Late Modern Period (1780-1945)* Hrvatske zaklade za znanost.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BAGARIĆ, M. (2006.), *Povijest gradnje dakovačkoga Sjemenista*, „Diakovensia”, 14 (2): 707-731, Đakovo
2. BALABANIĆ, J.; KOLANOVIĆ, J. (1999.), *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutell 1881-1887*, Monumenta Vaticana Croatica, Posebna izdanja 1, Croatica Christiana – Fontes 14, Hrvatski državni arhiv, Krscanska sadašnjost, Dom i svijet, Zagreb
3. BERGAMINI, G. (1999.), *Guida Artistica del Friuli Venezia Giulia*, Udine
4. BOŽIĆ, J. (1988.), *Arhitekt Josip pl. Vančaš*, „Graditelji Sarajeva”, Radio Sarajevo III. program, 379-390, Sarajevo
5. BOŽIĆ, J. (1989.), *Arhitekt Josip pl. Vančaš. Znacaj i doprinos arhitekturi Sarajeva u periodu austrougarske vladavine*, disertacija, Univerzitet u Sarajevu, Arhitektonski fakultet, Sarajevo
6. BOŽIĆ, J. (2006.), *Arhitekt Josip Vančaš: značaj i doprinos arhitekturi Sarajeva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo
7. C.W. (1919.), *Zum 60. Geburtstag unseres o. M. Josef von Vančaš (22. März 1859)*, „Monatschrift Wiener Bauhütte”, 3 (März): 42-43, Beč
8. CEPELIĆ, M. (1906.), *Strossmayer prema Stadleru*, „Glasnik Biskupija bosanske i sriemske”, 12 (24.6.): 95-99, Đakovo
9. CEPELIĆ, M.; PAVIĆ, M. (1900.-1904.), *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850.-1900.*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb
10. CHVALA, J. (1896.), *Milenijska izložba u Budimpešti*, „Viesti Društva inženira i arhitekata”, 5 (15.7.): 71-73, Zagreb
11. DAMJANOVIĆ, D. (2005.), *Sakralna arhitektura Đakovačke i Srijemske biskupije u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera*, „Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije”, 133 (2,3,4,6,7-8): 156-158, 252-255, 344-346, 536-545, 640-645, Đakovo
12. DAMJANOVIĆ, D. (2006.), *Radovi hrvatskih arhitekata u časopisu Wiener Bauhütte*, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti”, 30: 229-240, Zagreb
13. DAMJANOVIĆ, D. (2007.), *Đakovačka katedrala*, disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
14. DAMJANOVIĆ, D. (2008.), *Arhitekt Josip Vančaš i katedrala s biskupskim sklopom u Đakovu*, „Scrinia Slavonica, godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest”, 8: 174-188, Slavonski Brod
15. DAMJANOVIĆ, D. (2011.), *Bečka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historicizma. Hrvatski učenici Friedricha von Schmidta*, Glijptoteka HAZU, Zagreb
16. DAMJANOVIĆ, D. (2014.), *Neogotička arhitektura Josipa Vančaša u Bosni i Hercegovini*, „Prostor”, 22 (1 / 47/): 96-109, Zagreb
17. DONIA, R.J. (2006.), *Sarajevo: biografija grada*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knjiga 3, Sarajevo
18. GALOVIĆ, K. (2012.), *Arhitekt Stjepan Podhorsky*, rukopis knjige, Zagreb
19. GLOBOČNIK, D. (2008.), *Župnijska cerkev sv. Martina na Bledu / The Parish Church of St. Martin, Bled*, Kunstverlag, Peda-Passau
20. HAIKO, P. [ur.] (1991.), *Friedrich von Schmidt (1825-1891): Ein gotischer Rationalist*, Historisches Museum der Stadt Wien, Beč
21. HIRC, D. (1905.), *Zemljopis Hrvatske, Slavonije i Dalmacije I*, Zagreb
22. HOMOTARIĆ, V. (1903.a), *Slavlje u Krapini, I*, „Katolički list”, 41 (8.10.): 495-496, Zagreb
23. HOMOTARIĆ, V. (1903.b), *Slavlje u Krapini, II*, „Katolički list”, 42 (15.10.): 505-506, Zagreb
24. HOMOTARIĆ, V. (1903.c), *Slavlje u Krapini, III*, „Katolički list”, 43 (22.10.): 518-520, Zagreb
25. HORVAT, A. (1982.), *O spomenicima kulture općine Krapina*, „Kaj. Po dragome kraju: Krapina”, 13 (1): 87-142, Zagreb
26. HORVAT, A. (1985.), *Pregled spomenika kulture općine Pregrada*, „Kaj. Po dragome kraju: Pregrada i okolica”, 18 (2-3): 167-208, Zagreb
27. HORVAT, R. (1933.), *† Arhitekt Josip pl. Vančaš*, „Hrvatska revija”, 3: 193-195, Zagreb
28. HORVAT, Z. (1992.-1993.), *Ostarije – crkva Blažene Djevice Marije od Čudeša*, „Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske”, 18-19: 119-140, Zagreb
29. HORVAT, Z. (2011.), *Crkva Blažene Djevice Marije od Čudeša u Ostarijama*, „Beata virgo de miraculis: stovanje Bl. Djevice Marije na području Gospičko-senjske biskupije”, Teološki radovi, sv. 67, Krscanska sadašnjost, Zagreb
30. IVANKOVIĆ, G.M. (2000.), *Historicistička arhitektura u Slavoniji*, „Historicizam u Hrvatskoj”, knjiga I, Muzej za umjetnost i obrt, 187-193, Zagreb
31. JAGATIĆ, A. (1889.), *Spomenica o posveti prvostolne crkve „Srca Isusova” u Sarajevu cetrnaestoga i petnaestoga rujna 1889.*, Troškom Kaptola vrhbosanskoga, Sarajevo
32. JARM, A. [ur.] (2000.), *Sematizam biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske 1999./2000.*, Đakovo
33. JEHLINGER, R. (1895.), *Pfarrkirche zu Veldes in Krain*, „Der Bautechniker”, 52 (27.12.): 975-977, Beč
34. JURIC, Z. (1993.), *Krsnjavi – Vančaš: planiranje gradnje crkve Sv. Blaža u Zagrebu*, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti”, 17 (2): 124-139, Zagreb
35. JURIC, Z. (2007.), *Josip Vančaš*, „Croatica ŠHR, Hrvatski udio u svjetskoj baštini”, I., Profil international d.d., 516-523, Zagreb
36. KESNER, V. (1995.), *Ostarije na raskrižju putova*, Zagreb
37. KOLENC, M.; KREN, J.; DRAŽUMERIĆ, M.; VESEL, J.; MESOJEDEC, M.; MARINKO, A. (2010.), *Sto let s svetim Antonom Padovanskim. Zbornik ob obilježnicu posvetitve župnijske cerkve v Prečni, Župnija Prečna, Prečna, Novo Mesto*
38. KORTZ, P. (1888.), *Bericht über die Studienreise im Mai 1888.*, II, „Wochenschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereins”, 36 (7.9.): 321-327, Beč
39. KOVAČIĆ, G. (2000.), *Arhitektura historicizma u Hrvatskom zagorju*, „Historicizam u Hrvatskoj”, knjiga I, Muzej za umjetnost i obrt, 211-219, Zagreb
40. KRAŠEVAC, I. (2005.), *Neostilska sakralna skulptura i oltarna arhitektura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
41. KRAŠEVAC, I. (2008.a), *Desinić. Oltari*, „Umjetnička topografija Hrvatske, Krapinsko-zagorska županija”, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 136, Zagreb
42. KRAŠEVAC, I. (2008.b), *Krapina. Oprema crkve*, „Umjetnička topografija Hrvatske, Krapinsko-zagorska županija”, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 310-311, Zagreb
43. KRIŽIĆ ROBAN, S. (2008.a), *Desinić. Župna crkva sv. Jurja mučenika*, „Umjetnička topografija Hrvatske, Krapinsko-zagorska županija”, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 134-135, Zagreb
44. KRIŽIĆ ROBAN, S. (2008.b), *Krapina. Župna crkva sv. Nikole*, „Umjetnička topografija Hrvatske, Krapinsko-zagorska županija”, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, 308-310, Zagreb
45. KRZOVIĆ, I. (1987.), *Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878-1918.*, Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine, Sarajevo
46. KURTO, N. (1998.), *Arhitektura Bosne i Hercegovine: razvoj bosanskog stila*, Sarajevo Publishing, Međunarodni centar za mir, Sarajevo
47. LAZARINI, F. (2011.), *Classicist and Historicist Architecture in Styria and Carniola*, „Art History in Slovenia”, Opera Instituti Artis Historiae, Založba ZRC, 51-65, 263-264, Ljubljana
48. LENIAUD, J.-M. (1980.), *Jean-Baptiste Lassus (1807-1857) ou le temps retrouvé des cathédrales*, Arts et métiers graphiques, Pariz
49. M. (1889.), *Bosna i nas biskup*, „Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske”, 6 (31.3.): 97-102, Đakovo
50. M.S. (1903.), *Obnova rimokatoličke župne crkve u Desiniću*, „Vijesti Hrvatskog društva inženjera i arhitekata”, 4 (1.7.): 49-55, Zagreb
51. MAKANEC, A. (1932.), *† Josip pl. Vančaš Požeški*, „Katolički tjednik”, 52 (25.12.): 2-4, Sarajevo
52. MARUŠEVSKI, O. (1988.), *Vančaš u Krapini*, „Kaj. Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu”, 21 (1-2): 67-78, Zagreb
53. MARUŠEVSKI, O. (1993.), *Vančaš u Krapini*, „Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu. Zbor-

- nik radova sa znanstvenih skupova u Krapini", 178-209, Krapina
54. MARUŠEVSKI, O. (1994.), *Historizam u crkvenom graditeljstvu*, „Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994", Muzej Mimara, 499-526, Zagreb
55. PILAR, M. (1904.), *Nova župna crkva u Krapini*, „Vijesti Hrvatskog društva inženjera i arhitekata", 1 (15.2.): 5-9, Zagreb
56. PILAR, M. (1930.), *Josip Vancas – Požeški*, „Ljetopis JAZU za godinu 1928/29", 42: 80-81, Zagreb
57. PLEŠE BLAŽEKOVIĆ, T. (2003.), *Ostarije: župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije*, „Obavijesti (Hrvatsko arheološko društvo)", 35 (1): 181-186, Zagreb
58. PLIVELIĆ, F. (1902.), *U Ostarijama. Blagoslov obnovljene župne crkve bl. Dj. Marije*, „Katolički list", 42 (16.10.): 532-534, Zagreb
59. PODHORSKY, S. (1901.), *Rekonstrukcija rimokatoličke župne crkve u Ostarijama kraj Ogulina*, „Vijesti Hrvatskog društva inženjera i arhitekata u Hrvatskoj i Slavoniji", 8 (15.12.): 119-124, Zagreb
60. PRELOVŠEK, D. (2002.), *Arhitekt Vancas in stavba skofovih zavodov*, „Zbornik simpozija ob stoletnici začetka gradnje prve slovenske gimnazije", 23-28, Ljubljana
61. PUST, A. (1987.), *Mirna Peč z okolico nekoč in danes*, Župnijski urad v Mirni Peči, Mirna Peč
62. PUŠKARIĆ, F. (2013.), *Ostarije, mjesto i župa*, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije, Josipdol, Ostarije
63. S. (1929.), *Unser jüngstes Ehren-Mitglied Oberbaurat Josef von Vancas*, „Monatschrift Wiener Bauhütte", 4-6 (jun): 1-3, Bec
64. S-R. (1891.), *U Osijeku, lipnja*, „Narodne novine", 126 (5.6.): 3, Zagreb
65. STELE, F. (1914.), *Varstvo spomenikov*, „Dom in svet", 27 (1-2): 49-56, Ljubljana
66. STELE, F. (1924.), *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Kulturnozgodovinski poskus*, Založila Nova založba v Ljubljani, Ljubljana
67. SZAVITS-NOSSAN, S. (1933.), *Arhitekt Josip Vancas t*, „Tehnički list", 2 (31.1.): 29-30, Zagreb
68. ŠLOGAR, V. (2010.), *Veliki Tabor i Desinic. Doba grofova Celjskih i grofova Rattkay 1397.-1793. i danas*, Zagreb
69. TIRONI, I. (2011.), *Postanak naselja i gradnja crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa u Ostarijama*, „Modruški zbornik", 4-5 (siječanj): 113-135, Modrus
70. TURKALJ, M.; ŠIMIČIĆ, A. (2007.), *Kapela Uznesenja Blažene Djevice Marije u Dragotinu*, „Zbornik Muzeja Đakovštine", 8: 71-90, Đakovo
71. VANCAS, J. VON (1905.), *Kirche für Buja (Italien) und Missionskreuz für die Domkirche in Sarajevo*, „Der Bautechniker", 51 (22.12.): 1100, Bec
72. VANCAS, J. (1896.), *Façade der Kirche in Buja (Italien)*, „Zeitschrift des Oesterr. Ingenieur- und Architekten- Vereines", 48 (4 /30.10.): 585, Bec
73. VANCAS, J. (1930.), *Kako sam kao arhitekt došao u Bosnu; Uspomene g. Josipa pl. Vancasa, grad. nadsavjetnika*, „Večernja pošta", 2724 (12.7.): 9, Sarajevo
74. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Z.; JARM, A. (1995.), *Osijek. Župna crkva sv. Petra i Pavla*, Rimokatolički župni ured sv. Petra i Pavla, Osijek
75. ŽNIDAR, M. (2004.), *Cerkve in gradovi občine Bled*, „Bled 1000 let: Blejski zbornik 2004.", Didakta, 325-342, Bled, Radovljica
76. *** (1884.), *Sgrada zemaljske vlade u Sarajevu*, „Narodne novine", 60 (12.3.): 2, Zagreb
77. *** (1889.a), *Članovi društva inžinira i arhitekata koncem god. 1888.*, „Viesti Društva inžinira i arhitekata", 1 (31.3.): 16, Zagreb
78. *** (1889.b), *Stolna crkva u Sarajevu*, „Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske", 8 (30.4.): 120, Đakovo
79. *** (1889.c), *Posveta stolne crkve u Sarajevu*, „Narodne novine", 211 (14.9.): 2, Zagreb
80. *** (1889.d), *Zum Baue der Oberstädter Pfarrkirche, Die Drau*, 93 (17.11.): 2, Osijek
81. *** (1890.), *Josip pl. Vancas*, „Narodne novine", 38 (15.2.): 4, Zagreb
82. *** (1891.), *Internationale Kunstausstellung in Agram*, „Agramer Zeitung", 165 (22.7.): 3, Zagreb
83. *** (1895.a), *Das Kirchenbau-Comitee*, „Die Drau", 44 (9.4.): 2, Osijek
84. *** (1895.b), *Oberstaedter Kirchenbau*, „Die Drau", 45 (9.4.): 3, Osijek
85. *** (1896.a), *Kraljevine Hrvatska i Slavonija na tisucgodisnjoj izlozbi Kraljevine Ugarske u Budimpešti 1896.*, Tiskarski zavod Narodnih novina, Zagreb
86. *** (1898.), *Lice crkve u Buji (Italija)*, „Viesti Društva inžinira i arhitekata", 2 (1.3.): 13-14, Zagreb
87. *** (1902.a), *Desinic (Nova župna crkva u Desinicu)*, „Katolički list", 5 (30.1.): 60, Zagreb
88. *** (1902.b), *U Ostarijama, 23. rujna*, „Narodne novine", 271 (26.9.): 4-5, Zagreb
89. *** (1903.), *Krapina (Nova župna crkva sv. Nikole)*, „Katolički list", 39 (24.9.): 473-474, Zagreb
90. *** (1905.a), *Domaci obrt*, „Narodne novine", 39 (17.2.): 2, Zagreb
91. *** (1905.b), *Kirche für Buja (Italien) und Missionskreuz für die Domkirche in Sarajevo*, „Der Bautechniker", 51 (22.12.): 1100, Bec
92. *** (1908.), *Josef v. Vancas: Pfarrkirche in Precina (Unterkrain)*, „Der Bautechniker", 26 (26.6.): 509-510, Bec
93. *** (1913.), *Vancaseva slava u Tehničkom klubu*, „Hrvatski dnevnik", 271 (26.11.): 3, Sarajevo
94. *** (1917.), *Knezoskof dr. Anton Bonaventura Jeglič. Spomenica ob dvajsetletnem skofovskem jubileju*, Izdala i založila Marijina družba duhovnikov in bogoslovcev Ljubljanske skofije, Ljubljana
95. *** (1937.), *† Nadškof dr. Anton Bonaventura Jeglič*, „Kronika slovenskih mest", 4 (2): 125-126, Ljubljana
96. *** (1975.), *Opci sematizam katoličke crkve u Jugoslaviji*, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. DAĐ – Dijeceznanski arhiv, Đakovo
2. HDA – Hrvatski državni arhiv, fond br. 78; PZV – Predsjedništvo Zemaljske vlade
3. HDA – Hrvatski državni arhiv, fond br. 79; UOZV – Unutrašnji odsjek Zemaljske vlade; GO – Građevni odjel
4. HDA – Hrvatski državni arhiv, fond br. 80; BINZV – Odjel za bogostovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade
5. HDA – Hrvatski državni arhiv, fond br. 804; OFIK – Osobni fond Ise Kršnjavoga
6. HDA – Hrvatski državni arhiv, fond br. 905; ZGN – Zbirka građevnih nacрта
7. HM – Wienmuseum, Bec, Schmidt's Nachlass (ostavština F. Schmidta)
8. NAZ – Nadbiskupijski arhiv, Zagreb; DM-ZGN – Dijeceznanski muzej, Zbirka građevnih nacрта
9. NSK – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, GZ – Grafička zbirka

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 1. *** 1908: Tafel 26
- Sl. 2. VANCAS, 1896: 585
- Sl. 3. Foto: D. Damjanović, 20.8.2008.
- Sl. 4. Foto: D. Damjanović, 8.3.2006.
- Sl. 5. NAZ, DM-ZGN, sign. II-56
- Sl. 6. Foto: D. Damjanović, 2.5.2009.
- Sl. 7. NAZ, DM-ZGN, sign. II-25
- Sl. 8. PILAR, 1904: prilog 4
- Sl. 9. Foto: D. Damjanović, 2.5.2009.
- Sl. 10. M.S., 1903: Prilog 1
- Sl. 11. M.S., 1903: Prilog 4
- Sl. 12. NSK-GZ, Zbirka razglednica
- Sl. 13. Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
- Sl. 14. *** 1901: Prilog 1
- Sl. 15. *** 1901: 120
- Sl. 16. HM, Schmidt's Nachlass, Inv. br. 157.029/1-14
- Sl. 17. NAZ, DM-ZGN, sign. VI-1
- Sl. 18. Foto: D. Damjanović, 24.10.2011.
- Sl. 19. NAZ, DM-ZGN, sign. VI-7
- Sl. 20. Foto: D. Damjanović, 5.2.2010.
- Sl. 21. Foto: D. Damjanović, 5.2.2010.
- Sl. 22. PUST, 1987: 41
- Sl. 23. Foto: D. Damjanović, 5.2.2010.

SAŽETAK

SUMMARY

NEO-GOTHIC ARCHITECTURE IN JOSIP VANCAŠ'S WORK
PROJECTS IN ITALY, CROATIA AND SLOVENIA

The buildings designed by Josip Vancaš in Neo-gothic style are remarkable for their scale and quality. Therefore it seems hardly possible to analyze them thoroughly within the scope of just one article. Since the previous article dealt with the buildings he designed in Neo-gothic style in Bosnia and Herzegovina, this article focuses exclusively on the Neo-gothic segment of his work on the territories of Croatia, Italy and Slovenia. These buildings, built in the late 19th and the early 20th century, are generally regarded as remarkable examples of High and Late Historicism in the context of religious architecture.

Upon completion of his studies, Josip Vancaš did not return to Croatia. Instead, he moved to Sarajevo where he lived until the end of the First World War. However, due to his background, the Croatian media proudly followed his career as he was generally considered a Croatian architect. The quality of his architecture in Sarajevo was widely acclaimed, in particular the government palace and the cathedral. His projects were frequently included among the works of other Croatian architects on such occasions as the 1891 International Art Exhibition in Zagreb or the 1896 Millennium Exhibition in Budapest. Vancaš was a member of the Engineers and Architects Association in Zagreb but few of his projects were built in Croatia until the second half of the 1890s.

The Đakovo bishop Josip Juraj Strossmayer was a key figure in Vancaš's early career in Croatia. He was thoroughly familiar with the situation in Bosnia because he deeply cared for this country due to the fact that he was, at least by the title, a Bosnian bishop as well. He started his collaboration with Vancaš in the mid 1880s after having split up with his former principal architect Herman Bollé. Vancaš thus received a large number of commissions in Slavonia and Srijem, i.e. the territory of Đakovo bishopry. He restored the preserved parts of a medieval fortress within the bishop's complex in Đakovo (1888) in Neo-gothic style and the pilgrim chapel in Dragotin (1899). He also designed the chapel on Đakovo cemetery (1900) and the church furnishings. Another important project was his design for a new parish church of St Peter and St Paul in Osijek, which was not built.

In the second half of the 1890s Vancaš started his first projects in western Croatia: he restored the cathedral in Senj and built/restored three Neo-gothic parish churches in Krapina (1899-1903), Desinic (1900-1902) and Ostarje (1901-1903). The church in Krapina was one of his biggest structures. He demolished the two-nave Gothic church leaving just the old steeple intact and subsequently replaced it with a three-nave one-steeple structure in Neo-gothic style. He "renovated" an old 17th century church in Desinic but in fact he entirely demolished it. The steeple and two lateral chapels were the only parts that were preserved while the one-nave structure was replaced with a three-nave Neo-gothic church. This church, along with the Sarajevo cathedral, belongs to a group of Vancaš's Neo-gothic *Gesamtkunstwerk*: it is lavishly equipped and decorated in Neo-gothic style. The Gothic church in Ostarje was renovated according to Vancaš's projects modified by the architect Stjepan Podhorsky who adopted a careful and moderate approach to the remains of the medieval structure in his attempt to fully preserve them. In the opinion of the first Croatian art historian, the outstanding quality of Vancaš's works earned him a reputation as one of the best Croatian architects of Neo-gothic architecture after Herman Bollé.

Josip Vancaš belongs to a group of just a few architects from Croatia, and Bosnia and Herzegovina who used to work on the territories of three distinct areas within Austro-Hungarian Monarchy in the late 19th and the early 20th century. He also got the opportunity to design and build a range of public and religious buildings in Slovenia, in particular the Kranjska county. Like in Croatia, his projects in Kranjska came as a result of his close contacts with the church top officials, in particular with the bishop Anton Bonaventura Jeglič in Ljubljana. Among his realized projects are a huge Neo-Renaissance seminary complex of the "St Stanislaus Institute" in Sentvid near Ljubljana (1901-1905) as well as a range of churches including the three Neo-gothic ones: in Bled (1903-1905), Prečna (1907-1910) and Mirna Peč (1914-1917).

His design for the church in Bled was actually based on Friedrich Schmidt's designs from 1877 which he partly modified: the steeple was made

taller and was lavishly articulated while the roof was embellished with multi-coloured roof tiles which he frequently used in his other works (originally the multi-coloured tiles were put on the cathedral as well as the archbishop's palace in Sarajevo, and the churches in Desinic and Prečna).

The church in Prečna was entirely designed by Vancaš. The one-nave one steeple church features a lavishly decorated front.

His last works in Slovenia, built at the end of his career, are the additions to the medieval churches in Radeč (1910-1911) and Mirna Peč (1914-1917) in the eastern part of Kranjska. Although they were both essentially similar one-nave Gothic churches with the preserved Gothic sanctuaries, their additions designed by Vancaš were markedly different, at least in terms of the choice of style. They both received another nave placed perpendicular to the already existing nave. In both cases the old sanctuaries were preserved (possibly recommended by the Slovenian conservationist France Stele) and became the lateral chapels of the new churches, i. e. the old nave became a transversal nave of the added churches.

The Radeč church was added on in Neo-baroque style which confirms his decision to move away from the High-historicist principles in terms of the unity and stylistic purification in the latest stage of his career. Likewise, the church in Mirna Peč was added on in Neo-gothic style.

In 1890s, the most prolific years of his career, Vancaš worked out the design for a small town Buia near Udine in north Italy. In 1893 he designed a monumental two-steeple front for the already existing Neo-gothic three-nave church of St Stephen (built between 1889 and 1898). The front was meant to replace the existing one designed by Rodolfo Barnaba, which did not come up to the expectations of the local community. Vancaš got this commission with help from a builder from Buia who worked in Sarajevo. Despite the fact that his design was initially well received, the church was not built after all probably because the whole project turned out to be too expensive. Had it been built, it would have been, along with the Sarajevo cathedral, the most significant Neo-gothic work of this architect.

DRAGAN DAMJANOVIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Dr.sc. **DRAGAN DAMJANOVIĆ** rođen je 1978. godine u Osijeku. Završio je studij povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje na Odsjeku za povijest umjetnosti radi od 2003. Magistrirao je 2005. s temom „Arhitekt Fran Funtak“, a doktorirao 2007. s temom „Đakovačka katedrala“. Izabran je za docenta 2009., a izvanrednog profesora 2014. Glavni mu je interes vezan za povijest hrvatske arhitekture 19. i 20. stoljeća.

DRAGAN DAMJANOVIĆ, Ph.D. He graduated in history and art history from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Since 2003 he has been employed in the Department of Art History at the same faculty. He received his M.Sc. degree in 2005 and his Ph.D. in 2007. He became assistant professor in 2009 and associate professor in 2014. His main research interests are the history of the 19th and 20th century Croatian architecture.

